

מחודדים

ת"ר ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפך (קידושין ל.)

מערבת: 073-249-0403
sikumhadaf12@gmail.com

לנ"נ
הגה"ח ר' פינחס רוזנבוים זצ"ל
נלב"ע כ"ב ניסן תשע"ז

גליז
397-398

מסכת מכות פרק ראשון - כיצד העדים

מכות דף ב'. יום ה' פרשת צו י"ב ניסן תשפ"ה

דף ב' - ע"א

משנה. עדים זוממים - נענשים בעונש שרצו לחייב מי שהעידו עליו. 'המקור' - שנאמר, 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו'.

עדים זוממים על זנות בת כהן - אינם נענשים במיתה החמורה בשריפה כבת כהן, רק בחנק כמיתת הבעל. 'המקור' - משום שדורשים 'לאחיו' ולא לאחותו.

עדים זוממים על כהן שהוא בן גרושה או חלוצה - לוקים ארבעים, ואין בהם דין עונש 'כאשר זמם לעשות לאחיו'. 'המקור' - לרבי יהושע בן לוי: שנאמר, 'ועשיתם לו כאשר זמם' - לו ולא לזרעו, ואם נפסול רק אותו - אין בזה 'כאשר זמם'. לבר פדא: קל וחומר, מה מחלל עצמו (שנשא גרושה) אינו מתחלל, כל שכן זה שרק בא לחלל ולא חילל - ופרסוהו שהרי קל וחומר זה שייך בכל הזוממים.

דף ב' - ע"ב

עדים זוממים על אדם שהרג בשוגג וחייב גלות - לוקים ארבעים, ואין בהם דין עונש 'כאשר זמם לעשות לאחיו'. 'המקור' - לריש לקיש: שנאמר, 'הוא ינוס אל אחת הערים' - ולא זוממים. לרבי יוחנן: קל וחומר, מה רוצח עצמו אם עושה מעשה במזיד אינו גולה, עדים זוממים שלא עשו מעשה במזיד אינו דין שלא יגלו - ופרסוהו שהיה הנותנת, שהרי העושה במזיד אינו גולה כדי שלא יהא לו כפרה, אבל מי שאינו עושה מעשה גולה כדי שיתכפר לו.

רמז בתורה למלקות בעדים זוממים: שנאמר, 'הצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע' - עדים שהרשיעו את הצדיק, ובאו עדים אחרים והצדיקו אותם, ועשו אותם כרשעים - 'והיה אם בן הכות הרשע'. אבל אין להלקות משום איסור 'לא תענה' - שהרי הוא לאו שאין בו מעשה.

ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממים: א. אינם נעשים בני גרושה או חלוצה - שנאמר 'ועשיתם לו' ולא לזרעו, ב. אינם גולים לערי מקלט - שנאמר 'הוא ינוס' ולא עדים זוממים, ג. אינם משלמים כופר - אם העידו על שור מועד שהרג אדם. ד. אינם נמכרים לעבד עברי - אם העידו על ישראל שגנב צריף למוכרו לעבד עברי.

טעם שבעדים זוממים אין חיוב כופר: משום שסובר התנא שכופר הוא כפרה, ואין העדים בני כפרה. לרב חסדא: זה לשיטת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא. שחולק על תנא קמא בפירוש הפסוק 'ונתן פדיון נפשו' הנאמר בחיוב כופר שנתנא קמא דמי ניזק - ודין כופר הוא משום חיוב ממון, ולרבי ישמעאל דמי מזיק - והכופר הוא משום חיוב כפרה וכדי לכפר על עצמו משלם דמיו. לרב פפא: גם לתנא קמא חיוב כופר הוא משום כפרה, ולכן לרבי ישמעאל צריך ליתן דמיו שנאמר 'ונתן פדיון נפשו', ותנא קמא סובר שאכן כופר הוא משום כפרה, אבל סכום הכופר נישום בניזק, משום גזירה שווה 'לשתה' הנאמר בכופר מ'השתה' שנאמר בדמיו ולדות ששמים בניזק.

מקור שעדים זוממים אינם נמכרים לעבד עברי: שנאמר, 'ונמכר בגנבתו' - ולא בזממו. ולכן גם באופן שאין לו כסף לשלם הגניבה שהעידו עליו, וגם לעדים זוממים אין כסף לשלם משום 'ועשיתם לו' אין העדים נמכרים משום בגניבתו ולא בזממו, ולא רק באופן שיש לגנב כסף לשלם אבל אין לעדים זוממים לשלם שיש לפטור אותם להימכר שהרי לא זממו למכור, או באופן שאין לו ממון אבל לעדים זוממים יש שלם טוענים שאם היה לו כמו שיש להם אי לא היה נמכר.

עד שהודה שהזם - לרבי עקיבא אינו משלם מודה בקנס, שהרי חיוב הזמה משום קנס, עד ששלמים גם אם לא עשו מעשה והכסף מצל הבעלים.

מכות דף ג'. יום ו' פרשת צו י"ג ניסן תשפ"ה

דף ג' - ע"א

עדים זוממים בממון - מתחלק הסכום ביניהם. עדים זוממים במלקות - לוקים כולם כל המלקות.

עד אחד שהזז - אינו משלם ממון עד שיזומו שניהם.

עד אחד שחזר ואמר 'עדות שקר העדתי' - אינו נאמן, משום כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד.

עד אחד שמודה שהזזמה העדות בבית דין ונתחייב ממון - משלם על הודאה זו, כיון שהוא חיוב ממון ולא קנס, ומחדש רב שמשלם חלקו הגם שאינו יכול לחייב את חבריו שאינו מודה.

משנה. עדים זוממים על איש שגירש אשתו ולא נתן כתובתה - הואיל שבסופו לתת כתובתה, הם משלמים רק לפי אומדן הדעת שירצה אדם לתת עבור כתובתה, שאם נתאלמנה או נתגרשה מקבל הכתובה, ואם תמות קודם יירש בעלה ויפסיד. לרב חסדא: משלמים רק לפי ערך השווי שהבעל מקבל במוכר זכותו (ולא גם זכות האשה כי שמה אינה מתרצה למכור זכותה לבעל). לרב נתן בר אבשיא ורב פפא: אומדים כמה תקבל האשה אם תמכור, ומשלמים המותר משווי הכתובה, ולא שווי נכסי מלוג שיכולים לומר לא ידענו עליהם.

דף ג' - ע"ב

משנה. עדים זוממים להלוות אלף זוז, והזומו רק על זמן הפירעון - אומדים כמה רוצה אדם לשלם להלוואה זו משלושים יום עד מעשה וקנס שנים.

אמר רב יהודה אמר שמואל: המלוה לחבירו לעשר שנים - שביעית משמטת, הגם שלא שייך בו עדיין 'לא יגוש', מכל מקום הרי סופו לבוא לכך. יש אומרים: שכיון שכעת לא שייך 'לא יגוש' אינו נשמט {כן הלכה}, ואין להוכיח מהמשנה שאינו נשמט, שאם נשמט הרי זממו להפסיד כל החוב, שיש להעמיד שהלוה על משכון או שמסר השטרות לבית דין {לרש"י - פרוזבול, לתוספות - דין לעצמו} שאינם משמיטים.

מלוה לחבירו ואומר על מנת שלא תשמיטני שביעית - שביעית משמטת, משום שאין שמיטה מסורה בידו להתנות שלא ישמיט. אבל אם התנה על מנת שלא תשמיטני בשביעית - לשמואל התנאי שעשה עם לוה שלא ישמיט קיים, הגם שמתנה על מה שכתוב בתורה.

מוכר לחבירו ואומר על מנת שאין לך עלי אונאה - לרב: יש לו אונאה, לשמואל: אין לו אונאה, הגם שמתנה על מה שכתוב בתורה. אבל אם אמר על מנת שאין בו אונאה - הרי התנאי הוא שאין במכר זה אונאה והרי במציאות יש אונאה.

מלוה לחבירו סתם - אינו רשאי לתבוע פחות משלושים יום. ולא רק במלוה בשטר שסברא לומר שלא טרח לפחות משלושים יום, אלא גם במלוה על פה. 'המקור' - שנאמר 'קרבנה שנת השבע' וכפל הפסוק 'שנת השמיטה' - ללמד שיש עוד שמיטה - והוא שסתם הלוואה שלושים יום, שהרי שלושים יום בשנה חשוב שנה.

מכות דף ד'. יום שב"ק פרשת צו י"ד ניסן תשפ"ה

יום זה ליכות אחינו היקר שמשון בן מרים לאה לישועה והצלחה כללית ולסייעתא דשמיא

דף ד' - ע"א

אמר רב יהודה אמר רב: הפותח בית הצוואר בשבת - חייב חטאת, שהרי פותח חיבור, ולא דומה לפותח מגופת חבית שאינה חיבור.

שנינו במקואות - שלשה לוג מים חסר קורטוב שנפל לתוכם קורטוב יין, והם כמראה יין, ונפלו למקוה - לא פסלו. וכן שלשה לוג מים חסר קורטוב, שנפל לתוכם קורטוב חלב, והם כמראה מים, ונפלו למקוה - לא פסלוהו. רבי יוחנן בן גוריון אומר: הכל הולך לאחר המראה.

אמר רב: שלשה לוג של מים שנפל בהם קורטוב יין והם כמראה יין - אינם פוסלים המקוה, שאין זה מים רק יין מזוג. אבל מי צבע פוסלים כיון שזה נקרא מים, ונחלקו בדברי רב, א. לרבא: רב סובר כרבי יוחנן בן גוריון שמראה קובעה, אבל תנא קמא סובר שדווקא אם היה חסר קורטוב והשלים היין לשיעור שלושה לוג אינם פוסלים, ב. לרב יוסף: רב אינו גורס ברישא 'חסר קורטוב', ודבריו ככולי עמא. שהרי רבי יוחנן בן גוריון חולק רק על הסיפא שהגם שהחלב משלים שלשה לוג, כיון שיש בהם מראה מים הם פוסלים, ג. רב פפא: הסתפק אם כרוב שגורס רב ברישא 'חסר קורטוב', או כרב יוסף.

חבית מליאה מים שנפל לים הגדול - הטובל שם לא עלתה לו טבילה, שמה יש כאן שלשה לוג מים שאובים במקום אחד, כיון שמי הים עומדים. אם נפלה לנהר - כיון שהמים זורמים אין חוששים. וכן בנפלה חבית יין לים - הטובל שם לא עלתה לו טבילה, ואם נפל שם אחר כך כיצר תרומה - נטמאת, ולא מעמידים אותה בחזקת טהרה.

משנה. העידו שחייב לחבירו מאתים זוז והזומו - לרבי מאיר: לוקים ומשלמים, כיון שאין המלקות ותשלום מאותו שם - שהרי המלקות מאיסור 'לא תענה', וחוב תשלומים משום 'כאשר זמם'. לחכמים: כל המשלם אינו לוקה.

העידו שחייב מלקות והזומו - לרבי מאיר: לוקים שמונים, משום לאו 'לא תענה', ומשום 'כאשר זמם', לחכמים: לוקים רק ארבעים.

דף ד' - ע"ב

מקור לחכמים שאינם לוקים ומשלמים: שנאמר, 'כדי רשתנו' - רק משום רשעה אחת אתה מחייבו. ולא 'לא תענה ברעך עד שקר' נצרך לאזהרה לעדים זוממים.

מקור לרבי מאיר שלוקים ומשלמים: כשם שמוציא שם רע לוקה ומשלם קנס, גם עדים זוממים שדין חיוב תשלום הוא מתורת קנס כרבי עקיבא לוקים. ואזהרה לעדים זוממים דורש מפקסו 'והנשארם' ישמעו ויראו ולא יסיפו עוד', והכרזה למד מפקסו 'שמעו ויראו'. ולחכמים כל הפסוק בא להכרזה.

המותר בשר קדשים - אינו לוקה, 'הטעם' - לרבי יהודה: משום שהוא לאו הניתק לעשה [שנאמר והותר... באש תשרפו], אבל בלי זאת היה לוקה הגם שאין בו מעשה. לרבי עקיבא: משום שאין לוקים לאו שאין בו מעשה.

מקור לרבי יהודה שלוקים על לאו שאין בו מעשה - לעולא: שהרי מוציא שם רע לוקה. - והקשו עליו מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם. לריש לקיש: מצד השווה מעדים זוממים ומוציא שם רע, שלוקים שניהם הגם שאין בהם מעשה, שאם תפרוך מה לעדים זוממים שכן אינם צריכים התראה - מוציא שם רע יוכיח, ואם תפרוך מה למוציא שם רע שלוקה ומשלם - עדים זוממים יוכיחו. ואין לפרוך מה לצד השווה שבהם שהם קנס - שסובר רבי יהודה שהזמה היא חיוב ממון. וסובר שאין לפרוך מצד צד חומר שיש לכל אחד.

משנה . הזמת ממון - מתחלק בין העדים, הזמת מלקות - אינה מתחלקת, רק כל אחד מהעדים לוקה ארבעים. 'המקור' - **לאביי**: גזירה שווה, שלומדים 'רשע' הנאמר בחייבי מלקות, והנאמר 'רשע' בחייבי מיתות בית דין, כשם שאין מיתה למחצה כך גם מלקות. **לרבא**: צריך שיהא 'כאשר זמם לעשות לאחיו' - ואין מצטרף מלקות של זה למלקות של זה, מה שאין כן - ממון שמצטרף.

משנה . אין העדים נעשים זוממים עד שיזימו עצמם - והיינו שיעידו המזימים על העדים ויאמרו 'אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני', אבל אם מעידים על הנהרג או על ההורג - אינם נעשים זוממים. 'המקור' - **לרב אדא**: שנאמר, 'והנה עד שקר העד שקר ענה' - עד שתשקר גופה של עדות. **לרבי רבי ישמעאל**: שנאמר, 'לענות בו סרה' - עד שתסרה גוף העדות.

בא אחרים להעיד וגם הם הזימו על ידי אותה כת, וכן הלאה - **לחכמים**: גם במאה כולם ייהרגו.

לרבי יהודה: איסטטית היא זו, ורק כת ראשונה נהרגת.

העידו במזרח בירה הרג פלוני נפש, ובאו שנים ואמרו: והלא במערב בירה עמנו הייתם - אם כשעומדים במערב בירה אי אפשר לראות הנעשה במזרח בירה - נהרגים, ולא חוששים שמא יש להם ראייה חזקה יותר מהרגיל.

העידו שבים ראשון הרג פלוני נפש בסורא, ובאו שנים ואמרו: שבאותו יום לפנות ערב עמנו

הייתם בנהרדעא - אם מבוקר עד לפנות ערב אי אפשר ללכת מסורא לנהרדעא - נהרגים, ולא חוששים לגמל פורח.

העידו ביום שלישי שבים ראשון הרג פלוני נפש, ובאו שנים ואמרו: עמנו הייתם ביום ראשון, אבל הרגו ביום שני, וגם אם אמרו שהרגו כבר בשישי - נהרגים, כיון שבשעה שהעידו עליו לא היה דינו להיהרג. אבל אם אמרו שנגמר דינו למיתה ביום שישי, וגם אם אמרו שנגמר דינו ביום שני - אינם נהרגים, כיון שהעידו על בר קטלא.

בתשלומי קנס: אם העידו ביום שלישי שבים ראשון גנב וטבח או מוכר, ובאו שנים ואמרו: עמנו הייתם ביום ראשון, אבל גנב טבח או מוכר ביום שני - משלמים, וגם אם אמרו ביום שישי גנב וטבח או מוכר, כיון שבשעה שהעידו אינו בדין תשלומים. אבל אם אמרו שנגמר דינו לתשלומים בשישי, וגם אם אמרו שנגמר דינו ביום שני - אינם משלמים, כיון שהעידו על בר חיוב תשלום.

דף ה' - ע"ב

שנינו במשנה דברי רבי יהודה שאם חזרו והזימו כיתות הבאות אחר כך הרי זו איסטטית, ורק

ראשונה לבד נהרג - וקשה, שאם היא איסטטית מדוע הורגים ראשונה? ומתרץ רבי אבהו: שקדמו והרגו, וקשה, מאי דהוה הוה?, לרבא: כך הביאור אם אינה רק כת אחת נהרגת, ואם הם יותר אינם נהרגים משום איסטטית, וקשה, שהרי נאמר בלבד?,

מעשה באשה שהביאה עדים והוכחשו בבדיקות, וכן בכת שניה שהביאה, אבל כת השלישית לא הוכחש - **לריש לקיש**: הוחזקה זו להביא עדי שקר, ואין להאמינם. **לרבי אלעזר**: נאמנים, שאם

היא הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו? ושוב היה מעשה לפני רבי יוחנן, ופסק ריש לקיש כנ"ל, ורבי יוחנן טען כשיטת רבי אלעזר, החזיר ריש לקיש פנים זועפות לרבי אלעזר, שהבין ששמע כן מרבי יוחנן ולא אמר זאת משמו.

שיטת ריש לקיש היא גם לדעת חכמים לענין חזרו והזימו - משום שבזוממים אין מי שמחזר להביא ולכן האמינו, אבל כאן האשה מחזרת להביא. **דעת רבי יוחנן** היא גם לרבי יהודה - משום ששם יש מה לחשוד, וכי עם כולם היו עדים מזימים אלו, אבל כאן שהם כתות נפרדות הרי אלו אינם יודעים עדות להעיד, ואילו יודעים.

משנה . אין העדים זוממים נהרגים עד שיגמרו הדין: **בזוממי מיתה** - שנאמר 'נפש תחת נפש', ולא כצדוקים הלומדים מכך שרק בנהרג, שהרי נאמר 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו' - ואחיו קיים. **בזוממי מלקות** - לומדים דין זה בגזירה שווה 'רשע' הנאמר בחייבי מלקות מ'רשע' הנאמר בחייבי מיתה. **בזוממי גלות** - אינם לוקים עד שיגמר הדין, שדורשים בגזירה שווה 'רוצח' בשוגג מ'רוצח' במזיד.

אין לומדים קל וחומר שאם נהרג על פיהם כל שכן שנהרגים - כיון שאין עונשים מהדין, כמו אחות.

אין עונשים מהדין - שנאמר, 'איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו... ונכרתו' הוצרך הכתוב ללמד עונש באחותו מאב ואם בפסוק 'ערות אחותו גילה', כיון שאין ללמוד העונש מקל וחומר.

אין מזהירים מהדין - שנאמר, 'ערות אחותך בת אביך או בת אמוך לא תגלה', ונאמר 'ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא' ללמד אזהרה באחותו מאב ואם, כיון שאין מזהירים מהדין.

אמר רבי יהודה בן טבאי: אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם, להוציא מלב צדוקים שאומרים אין העדים זוממים נהרגים עד שיהרג הגידון. אמר לו שמעון בן שטח: אראה בנחמה אם לא

שפכת דם נקי, שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממים נהרגים עד שיוזמו שניהם. מיד קבל עליו רבי יהודה בן טבאי שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח, וכל ימיו היה משתטח על קברו של אותו העד וקולו נשמע, וכסבורים העם לומר קול הרוג הוא, אמר קולי שלי הוא, תדעו שכשאמרת יפסק. אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי: שמא קולו של מת הוא, ומה שהפסיק כשמת רבי יהודה משום שפיטו.

משנה . 'על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת' - הוסיף הכתוב לומר 'שלשה' א. **לתנא קמא**: מה שלשה מזימים שנים, גם שנים מזימים שלשה, ומנאמר 'עדים' לומדים שגם מאה הם מזימים. **לרבי שמעון**: מה שנים אינם נהרגים עד שיוזמו שניהם, גם שלשה אינם נהרגים עד שיוזמו שלושתם, ומה שנאמר 'עדים' לומדים שכן הוא גם במאה. ג. **לרבי עקיבא** : השלישי לא בא להקל (שפסות ששניים מזימים שלושה, ופסות שצריכים להזים שלשתם שהרי עדות אחת היא) רק להחמיר, שיענש גם הוא עמהם הגם שבלי הוא היה נגמר הדין. ואם ענש הכתוב לנטפל לעוברי עברה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה ישלם שכן לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה.

מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה - גם שלשה אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה, ומהנאמר 'עדים' לומדים שכן הוא גם במאה עדים. **לרבי יוסי**: דין זה רק בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות מתקיים העדות בשאר. **לרבי**: דין זה גם בדיני ממונות. ודווקא אלו שהתרו, אבל אלו שלא התרו אינם מצטרפים, שאם לא כן מה יעשו שני אחים שראו שאחד הורג חברו. **הלכה** - **שמואל**: סובר כרבי יוסי. **רב נחמן** - סובר כרבי.

נמצא אחד קרוב או פסול בטילה כל העדות - דווקא כשהעידו כל אחד בתוך כדי דיבור חברו, והוא כדי שאילת תלמיד לרב.

'קום דבר' - במקיימי דבר הכתוב מדבר, ולכן הורג ונהרג וכדו' אין העדות מתבטל משום זה הגם שהם פסולים לעדות.

בודקים אם באו להעיד ומצטרפים לפסול כל העדות או לא - שואלים אותם: לראות באתם או להעיד.

דף ו' - ע"ב

משנה . שני עדים רואים אותו מחלוץ זה, ושנים מחלוץ זה, ואחד מתרה בו באמצע - בזמן שמקצתם רואים אלו את אלו - הרי הם עדות אחת, ואם לא - הרי הם שתי עדויות. **לרבי יוסי**: אינו נהרג רק אם התרו בו שני עדי - שנאמר 'על פי שנים עדים' 'המקור לפסול עדות מיוחדת' - שנאמר 'לא יומת על פי עד אחד', ואין לפרש כפשוטו שכבר נאמר 'על פי שנים עדים'.

גם בראו מאותו חלוץ, אם ראו בזה אחר זה היא עדות מיוחדת ופסול - וגם בראו בועל הערה, וראה כל אחד מעשה גמור.

אם רואים שניהם המתרה או שהוא רואה אותם - מצטרף העדות.

עדות מיוחדת בדיני ממונות - לרב נחמן: כשריה - דווקא 'לא יומת על פי עד אחד' ולא בדיני ממונות. **רב זוטרא**: הקשה שאם כן תציל בדיני נפשות.

התראה כשרה - גם מעצמו ומפי השד. **לרבי יוסי**: דווקא מהעדים. **לרבי יוסי בר יהודה**: ההתראה היא רק כדי להבחין בין שוגג למזיד, ולכן חבר אינו צריך התראה, ושונא גם נהרג שהוא כמועד ומותרה.

דבר אחר: 'על פי' שלא יהא סנהדרין שומע העדות מפי התורגמן, רק צריכים להכיר שפת עדים. רבא העמיד תורגמן בינו לבין עדים לועזים, והוא כדי להשיב - שלא ידע לדבר בלשונם, אבל הבין מה שהם אומרים.

מכות דף ז'. יום ג' של פסח - י"ז ניסן תשפ"ה
דף ז' - ע"א

עדי הלואה שקרובים לערב - סבר רב פפא סבר להכשיר, כיון שאינם קרובים ללווה ולמלווה. ואמר לו רב הונא בריה דרב יהושע שיש לפסול, משום שאם אין מעות ללווה גובים מהערב.

משנה . נגמר דינו וברח ובא לאותו בית דין - אין סותרים דינו, הגם שגמרו דינו בחוץ לארץ ועכשיו הוא בארץ ישראל.

כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידים אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני העדים - הרי זה היגר. אבל אם נגמר דינו בחוץ לארץ ועכשיו הוא בארץ ישראל - סותרים את דינו, שמא יצא זכאי משום זכות ארץ ישראל.

'חובלנית' - לת"ק: סנהדרין ההורגת אחד בשבוע - נקרא חובלנית. **לרבי אליעזר בן עזריה**: אם הורגת אחד לשבעים שנה - וספק בדבריו אם כוונתו שאז כבר נקראת חובלנית, או שזה עדיין כאורח ארעא.

סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ - שנאמר, 'והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם', 'בשערך' ללמד שבשערך אתה מושיב בתי דינים בכל ופולך ובכל עיר, ובחוץ לארץ אתה מושיב בכל פולך ולא בכל עיר.

רבי טרפון ורבי עקיבא אמרו: אילו היינו בסנהדרין לא היה נהרג אדם מעולם. שהיו שואלים עדים על הרוצח: בדקתם שלא היה הנהרג טריפה? ואם תמצא לומר שלם היה שמא במקום סיף היה נקב. ועדים בבוועל הערה שאלו: ראיתם כמכחול בשפופרת? רש"י **אומר**: אם היו נוהגים כן הרי הם מורבים שופכי דמים בישראל. ודי במנאפים כשמואל שיעידו שנראו כמנאפים.

הדרן עלך פרק כיצד העידים

פרק שני - אלו הן הגולין

דף ז' - ע"ב

משנה . אלו הן הגולין: שנאמר **'ויפל עליו וימות'** - ללמד אין גולה אלא ההורג בשוגג בדרך ירידה ולא בדרך עליה 'עד שיפול דרך נפילה'. ולכן במעגילה שנפל והרג - חייב רק כשעיגל בה ולא כשמשכה, ובחבית - דווקא כששלשל ולא כשדלה בה, ובנפל מסולם והרג - דווקא בירידתו ולא בעלייתו.

'בשגה' - ללמד פרט למזיד ובאומר שמותר, וסובר רבא שאינו אנוס, רק קרוב למזיד. **'בבלי דעת'** - ללמד פרט למכווין להרוג בהמה או כותי או נפל, והרג ישראל בן קיימא. **'אם בפתע'** - ללמד פרט לקרן זווית. **'בלא איבה'** - ללמד פרט לשונא. **'הדמו'** - ללמד שדחפו בגופו בלי כוונה. **'או השליך עליו'** - ללמד לידידה והיא לצורך עליה שדינה כירידה. **'בלא צדיה'** - ללמד פרט למכוון לזרוק לצד זה והלכה לצד אחר. **'אשר לא צדה'** - ללמד פרט למכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע. **'ואשר יבא את רעהו ביער'** - ללמד מה יער רשות לניזק ולמזיק להיכנס לשם, אף כל רשות לניזק ולמזיק להיכנס לשם, ולא בחצר בעל הבית.

קצב שהיה מקצב והרג בשוגג - דרך עליה פטור, דרך ירידה [גם לצורך עליה] חייב, ולכן: א. השפיל ידו לפניו כדי להרים בכח - הרג בהשפלתו חייב, הרג כשהרים בעלייתו לאחוריו - פטור. ב. הרים ידו בכח והשפילה לאחוריו וחזר והגביהה להכות לפניו - הרג בהשפלתו דרך אחוריו חייב, הרג בהגבהתו פטור.

הסתפק רבי אבהו בעולה לסולם ונשמת שליבה מתחתיו והרג - אם הולכים אחרי האדם שעסוק בעליה ואינו גולה, או אחרי השליבה הנדחק כלפי מטה וגולה. ופושט רבי יוחנן שהוא כירידה לצורך עליה וגולה.

לעניין שליבת סולם למדנו ברייתא שפטור וברייתא שחייב - אין לומר שנחלקו בספק של רבי אבהו רק יש לומר: א. לענין גלות - פטור כיון שהיא עליה, ומה ששנינו בברייתא חייב הוא לעניין נזקין, שאין חילוק בין עליה לירידה. ב. אם התליה השליבה, היא נכפפת כשעולים עליה - הוא דרך ירידה וחייב, ואם לא התליעה - הוא דרך עליה ופטור. ג. אם היא מהודקת - הוא דרך עליה ופטור, ואם אינה מהודקת - אף שאינה מתולעת יש בזה דרך ירידה וחייב.

משנה . **אם נשמת הברזל מקתו והרג - לרבי**: אינו גולה, **לחכמים**: גולה. **אם נהרג בעץ המתבקע - לרבי**: גולה, **לחכמים**: אינו גולה. **טעם רבי**: וכי נאמר 'ונשל הברזל מעצו?' והרי לא נאמר אלא 'מן העץ', והיינו משום שיש אם למסורת ונכתב 'ונישל' (בחיוב). **טעם חכמים**: שסוברים יש אם למקרא, ונקרא 'ונשל' (במקץ). ואכן גם רבי סובר שיש אם למקרא, והוסיף: ועוד, מה עץ הנאמר למעלה - 'לכרות העץ', הוא עץ המתבקע, גם עץ האמור למטה - 'מן העץ', הוא המתבקע.

רבי ורבי יהודה בן רועץ ובית שמאי ורבי שמעון ורבי עקיבא - סוברים יש אם למקרא.

הזורק רגב אדמה על תמרים שבדקל ונפלו התמרים והרגו - הוא כאותו מחלוקת של רבי ורבנן, ואין אומרים שהרגב הוא כמו כח ראשון והתמרים הם כח שני, רק נחשב, הרגב - כגרון, והתמרים - כעץ המתבקע, וגולה לרבי. אבל אם זרק רגב על העץ, והעץ הכה אשכול התמרים ונפלו והרגו - הרי זה כח כוחו ואינה גולה גם לרבי.

משנה . הזורק אבן לרשות הרבים והרג - גם אם סותר כותלו הרי הוא מזיד וחייב, שהיה צריך להסתכל אם אין שם אדם, וגם כלילה. וכן אם סותר לאשפה שמצוי בה רבים. ואם סותר לאשפה העשויה לפנות בה כלילה, ואינה עשויה לפנות בה ביום רק פעמים, אם סתר שם ביום - גולה, משום שאינו פושע כיון שאינה עשויה לפנות בה ביום, ואינו אוסר כיון שלפעמים מתפנים גם ביום.

אם אחר שיצאה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקיבלה - פטור לרבי אליעזר בן יעקב. שנאמר, 'ומצא את רעהו' - פרט לממצא את עצמו, 'ומצא' נדרש כעניין הפסוק, ונאמר 'יער', כמו שהעיר היה מקודם כך גם הנהרג.

בגאולת שדה אחוזה נאמר 'ומצא כדי גאולתו' - פרט למצוי בידו מתי שמכר, שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב, או ימכור רעה ויגאל יפה, שנדרש כמו הפסוק - שנאמר בו 'והשיגה ידו' והוא אחרי המכירה.

זרק אבן לחצירו והרג - אם יש רשות לניזק להיכנס לשם - גולה, ואם לא - אינו גולה, שנאמר, 'ואשר יבא את רעהו ביער' - כמו יער שיש רשות לשניהם להיכנס לשם.

אב המכה בנו, ורב הרודה תלמידו, ושליח בית דין להלקות, שהרגו בשוגג - לאבא שאול אינם גולים, משום שעשו מצוה, שנאמר 'חטוב עצים' - כמו חטיבת עצים שהוא רשות. והקשה חכם אחד לרבא על דרשת אבא שאול שאל שאל הפסוק עוסק בחטיבת עצי סוכה ועצי מערכה שהם מצוה. והשיבו תחילה: גם חטיבת עצים האלו אינם מצוה, שהיה אם מצא חטוב חוטב. מה שאין כן הכאת בנו ותלמידו לעולם הוא מצוה גם אם לומד, שנאמר 'סר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך'. ואחר כך ענה תשובה טובה: בדידיה פסוק עוסק בחטיבת רשות, שנאמר 'ואשר יבא את רעהו ביער' - שבא ברצונו, ולא שהיה מוכרח בחטוב מצוה.

'ואיש אשר יטמא ולא יתחטא: אשר' - משמע שתלוי ברצונו. **'עוד טומאתו' -** ללמד גם הנטמא למת מצוה חייב כרת בנכנס למקדש. **'טמא יהיה' -** ללמד טבול יום. **'טומאתו בו' -** ללמד מחוסר כיפורים.

'לחריש ובקציר תשבות' - לרבי עקיבא: הוא בשמיטה (כאם הוא בשבת - מה נשתנו מלאכות אלו), ואינו נצרך לחריש וקציר של שביעית, שכבר נאמר 'שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור', רק בא לאסור חריש של ערב שביעית שנכנס והמועיל לשביעית, וקציר של שביעית שגדל בה שליש שיצא למוצאי שביעית - יש בו קדושת שביעית. **לרבי שמעאל:** הוא בשבת, ובא ללמד מה 'חריש' רשות, גם 'קציר' רשות - שצא מצות קצירת העומר שדוחה שבת. הקשה חכם אחד לרבא על דרשת רבי ישמעאל: אולי הפסוק הוא לעניין חרישה לעומר שהוא מצוה, וגם מזה 'תשבות'. ובתחילה השיבו: שאין זה חרישת מצוה, כיון שאם מצא חרוש אינו חורש, מה שאין כן קצירה שאם מצא תבואה קצור צריך לקצור בשביל עומר. והבאת בנו ותלמידו ושלמינו במשנה שנחשב מצוה הוא משום שגם אם למד מצוה להכותו והשיבו את תשובה טובה, 'קצירה' שנאמר בפסוק דומה 'לחרישה' האמור בו - ומה חרישה הוא כזה שאם מצא חרוש אינו חורש, גם קצירה הוא באופן זה שאם מצא קצור אינו קוצר, ולא בשל עומר, שהיה עומר גם אם מצא קצור מצוה לקצור ולהביא.

משנה . האב שהרג בנו בשוגג - גולה על ידו והוא כשהכהו כדי ללמד אומנות, ויש לו כבר אומנות אחרת, אבל ללמוד תורה לעולם מצוה, וגם ללמד אומנות הוא מצוה אם אין לו.

בן שהרג אביו בשוגג - גולה על ידו והוא לשיתת חכמים שסוברים שמיתת סיף חמור מחנק, ולכן ההורג במזיד שחייב מיתת 'חנק' משום חובל באביו, ומיתת 'סיף' משום רוצח - נידון בסיף, ולכן יש לו כפרה בגלות.

שנינו בברייתא: 'מכה נפש' - פרט למכה אביו: א. הוא כשיטת רבי שמעון הסובר שחנק חמור מסיף, וההורג אביו במזיד חייב חנק על החבלה, ולכן ההורג בשוגג אינו גולה - ששגגת חנק לא ניתנה לכפרה בגלות. ב. לרבא - פרט לעושה חבורה באביו בשוגג, שלא נאמר שכיון שבמזיד נהרג בשוגג גולה.

הכל גולים על ידי ישראל, וישראל גולים על ידיהם: חוץ מגר תושב. וגר תושב אינו גולה רק על ידי גר תושב.

הכל גולים על ידי ישראל: לרבות עבד וכותי שהרג ישראל.

עבד וכותי גולה ולוקה על ישראל: גולה - אם הרג בשוגג, לוקה - אם קילל.

ישראל גולה ולוקה על ידי כותי ועבד: 'גולה' - אם הרג בשוגג, 'לוקה' - בכותי אין לפרש אם קיללו, שהיה אינו עושה מעשה עמך, וכן אין לפרש בהעיד בו והזוה, שהיה עבד שנשנה עמו אינו בן עדות, רק לוקה אם הכהו בהכאה שאין בה שוה פרוטות, וסובר התנא שלא הוקשה הכאה לקללה, וחייב על בהכאה מי שאינו עושה מעשה עמך.

הקשו סתירה במשנה: שנינו 'הכל גולים על ידי ישראל, וישראל גולים על ידיהם, חוץ מגר תושב' - הרי משמע שדינו כגוי, ומאידיך שנינו במשנה 'גר תושב גולה על ידי גר תושב' ? ותיירך רב כהנא: אם הרג גר תושב את חבירו גר תושב - דינו כישראל שגולה, אבל אם הרג ישראל - אינו גולה. (ולעניין ישראל שהרג גר תושב - נחלקו ראשונים, וברש"י נחלקו המפרשים.

יש שהקשו הסתירה בפסוק: נאמר 'לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים' - ומשמע גם לגר תושב, ונאמר 'והיו לכם הערים למקלט' - ומשמע 'לכם' ולא לגרים ? ותיירך רב כהנא כנ"ל.

שנינו בברייתא, בן נח שעבר על אחת משבע מצוות נהרג, ולכן גר תושב וגוי שהרגו (וגם בשוגג, שהרי אין צריכים התראה) נהרגים, ומשמע שכשם שגוי נהרג בין אם הרג מינו ובין אם הרג מי שאינו מינו, כך גם גר תושב את הרג גר תושב נהרג - ולא כפי ששנינו במשנה שגולה? ותיירצו: א. **לרב חסדא:** אם הרגו דרך ירידה שישראל באופן זה גולה - גולה, דרך עלייה שישראל פטור בגלות - נהרג. ב. **לרבא:** אם בדרך ירידה שישראל גולה די לגר תושב בגלות, כל שכן שלא יהרג בדרך עליה שישראל פטור לגמרי. רק האופן שגר תושב שהרג גר תושב נהרג הוא באומר מותר, שהוא קרוב למזיד. לאביי ורב חסדא: אומר מותר - אנוס הוא.

הרג משום שחשב שזה בהמה ונמצא אדם, או סבור שהוא כעניי ונמצא גר תושב - לרבא: חייב, שהאומר מותר קרוב למזיד. **לרב חסדא:** פטור, שאומר מותר אנוס הוא.

נאמר באבימלך מלך גר: 'הנך מת על האשה אשר לקחת' - לרבא: בידי אדם, שאומר מותר קרוב למזיד. **לרב חסדא:** בידי שמים, ודייק מהכתוב 'מחטאו לי' והקשו שאפשר שהחטא הוא 'לי' אבל עונשו מסור לבני אדם, וכמו שאמר יוסף 'הסאתני לאלוקים', ובעריות ודאי דינו מסור לאדם. ומה שטען אבימלך 'הגוי גם צדיק תהרגו...' לא חסכמו עמו משמים, אלא השיבו: 'לעתה השב את האיש כי נביא הוא' - וכי אכן אינה אשת נביא אין צריך להחזיר? אלא: 'לעתה השב את האיש' - מכל מקום, ומה שטענת 'הגוי גם צדיק תהרגו הלא הוא אמר לי אחותי היא...' - נביא הוא וממך למד, אכסנאי שבא

לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלים אותו, כלום שואלים אותו אשתך זו אחותך זו? מכאן שבן נח נהרג על שהיה לו ללמוד ולא למד.

משנה . סומא שהרג בשוגג - לרבי יהודה: אינו גולה. 'הטעם' שנאמר 'ואשר יבא את רעהו ביער' - אפילו סומא, 'בלא ראות' - למעט הסומא, 'בבלי דעת' - פרט למתכוין. **לרבי מאיר:** גולה, 'הטעם' - שנאמר, 'בלא ראות - בלי דעת' שניהם למעט סומא, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

הרג בשוגג שונא - א. לת"ק: אינו גולה. ב. **לרבי יוסי:** נהרג - שהוא כמועד. ומדובר בחבר, וכרבי יוסי בר יהודה שחבר אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה רק להבחין בין שוגג למזיד. ג. **לרבי שמעון:** כל שיכול לומר לדעת הרג, והוא כשנשטם - אינו גולה, ואם הרג שלא לדעת והוא כשנפסק - גולה.

משנה . ההורג בשוגג גולה לערי מקלט - שלשה בעבר הירדן, ושלשה בארץ כנען, ולא קלטו אלו שבעבר הירדן כל זמן שלא נבחרו אלו שבארץ, שנאמר 'שש ערי מקלט תהינה' - עד שיהיו כל שש קולטות כאחת.

'תכין לך הדרך ושלשת' - שצריך לכווין דרכים מזו לזו. **'וזה דבר הרוצח' -** מוסרים לו שני תלמידי חכמים ללוותו הדרך, שמה יבוא גואל הדם להורגו וידברו אליו להצילו. **לרבי מאיר:** הוא מדבר בעצמו, שנאמר 'וזה דבר הרוצח'.

כל ההורגים בשוגג ובמזיד גולים לערי מקלט, ובית דין שולחים להביאו משם, מי שהיה מזיד והתחייב מיתה בבית דין - הרגוהו, מי שלא נתחייב כלום - פטרו, ומי שמחויב גלות - מחזירים אותו למקומו.

ערי המקלט של משה ויהושע היה זה כנגד זה כשורות של כרם: חברון ביהודה - כנגד בצר במדבר, שכם בהר אפרים - כנגד רמות בגלעד, קדש בהר נפתלי - כנגד גולן בבשן.

'ושלשת' - שיהיו משולשים, שיהא מדרום לחברון - כמו מחברון לשכם, ומחברון לשכם - כמו משכם לקדש, ומשכם לקדש כמו מקדש לצפון.

'גלעד' - היה עיר מקלט בעבר הירדן, משום שהיה שם מצוי רוצחים, כנאמר 'גלעד קרית פועלי און עקובה מדם' - שהיו עוקבים להרוג נפשות.

'שכם' - שהיא באמצע ארץ ישראל היה עיר מקלט משום שהיה מצוי שם רוצחים, שנאמר 'חבר כהנים דרך ירצחו שכמה' - שהיו מתחברים להרוג נפשות כמו כהנים המתחברים לחלוק תרומה בבית הגרנות.

ארבעים ושתיים ערי מקלט - רק קולטות רק לדעת, והשש האלו קולטות גם שלא לדעת.

'חברון' - היא עצמה עיר מקלט, ופרווריה ניתנו לכלב לנחלה.

'קדש' - היה עיר מבצר, ובסמוך לה עיר בינונית שנקראת גם על שמה ומשלשת ערי מקלט.

ערי מקלט - אין עושים אותם לא קטנים משום שאין שם מזונות, ולא גדולים שכולם נקבצים שם, רק עיריות בינוניות, ואין מושיבים אותם רק במקום מים, ואם אין שם מים מביאים להם מים. ואין מושיבים אותם רק במקום שווקים ובמקום אוכלוסים, נתמעתו האוכלוסין מוסיפים עליהם, נתמעתו דיוריהם מביאים להם כהנים לויים וישראלים, שנאמר 'ונס אל אחת הערים האלה וחיי' - עשה הכל שיהא לו חיות.

מכירת כלי זין ומצודה - לרבי נחמיה: אין מוכרים בערי מקלט, שלא יבוא גואל הדם לקנות ויהרג הרוצח, **לחכמים:** מותר, ולכ"ע אין פורסים בתוכם מצודות, ואין מפשילים לתוכם חבלים - כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצוי שם.

'חגי' - ללמד תלמיד שגלה מגלים רבו עמו, שעשה לו חיות. ומכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו חגי.

הרב שגלה - מגלים הישיבה עמו, ואף שדברי תורה קולטים, שנאמר אחרי פרשת ערי המקלט 'וזאת בתורה', מכל מקום גולה, משום א. שהם קולטים רק בשעה שעוסק בהם. ב. קולטים רק ממלאך המות, וכמעשה אצל רב חסדא שלא הפסיק פיו מללמוד, ולא יכול שליח של מלאך המות להמיתו עד שישב על ארז ופקע והפסיק מללמוד.

מפני מה זכה ראובן להימנות בהצלה תחילה - מפני שהוא פתח בהצלת יוסף, שנאמר, 'וישמע ראובן ויצילוהו מידם'.

'אז יבדיל משה... מזדחה שמש' - אמר הקב"ה למשה: הזרח שמש לרוצחים בהכנת כל צורכיהם, וי"א ששאלו: הזרחת שמש לרוצחים בהבדלת ערי מקלט.

'אוהב כסף לא ישעב כסף' - זה משה רבינו, שידע שאין שלשה ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחר שלשה שיש בארץ כנען, ואמר מצוה שבאה לידי אקיימנה.

'ומי אוהב בהמון לא תבואה' לרבי סימא: למי נאה ללמד בהמון - ברבים, מי שכל תבואה שלו - שבקי בהמשך בהלכות ובאגדות. **לרבנן או אבא בר מרי:** כל האוהב בהמון - תלמידי חכמים. לו תבואה - שהתורה מחזרת עליו, נתנו חכמים עיניהם ברבא בן של רבה שזכה לבנים תלמידי חכמים. **לרב אשי:** כל האוהב ללמוד בהמון - עם הרבה חברים, לו תבואה, כמו שדרשו 'חריב אל הבדים ונואלו' - חריב על צווארי שנואיהם של תלמידי חכמים שיושבים ועוסקים בתורה בד בבד, ולא עוד אלא שמתפשים, כנאמר 'אשר נואלנו', ולא עוד אלא שחוטאים, שנאמר 'ואשר חטאנו', ונאמר 'נואלו שרי צועק'. כל האוהב ללמד תורה בהמון - תלמידים, לו תבואה - הוא יחכים בפלפול, כמו שאמר רבי: הרבה תורה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולם.

מי ימלל גבורות השם ישמע כל תהלתו - למי נאה למלל גבורות ה', מי שיכול להשמיע כל תהילתו.

'אמר רבי יהושע בן לוי' עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים' - מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, 'שערי ירושלים' - שהיו עוסקים שם בתורה.

'שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים כי בית ה' נלך' - אמר דוד לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, שמעתי בני אדם אומרים מתי ימות זקן וזו יבא שלמה בנו ויכנה בית הבחירה ונעלה לרגל, ושמחתי. אמר לו הקב"ה: 'כי טוב יום בחצריך מאלף' - טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני, מאלף עולות שעתיד בנך שלמה להקריב לפני על גבי המזבח.

תכין לך הדרך' - עשה הכנה לדרך, שיהא כתוב 'מקלט' על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם.

'**ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו**' - 'כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וגו', הפסוק מדבר על שני בני אדם שהרגו נפש בלי עדים, אחד בשוגג ואחד במזיד, הקב"ה מזמין לפונדק אחד, ההורג במזיד - יושב תחת סולם, וזה שבשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו - המזיד נהרג והשוגג גולה.

'**בדרך שאדם רוצה בה מוליכים אותו**' מהתורה - נאמר בתחילה לבלעם 'לא תלך עמהם', ואח"כ נאמר 'לו קום לך אתם'. **מהנביאים** - 'אני ה' אלוהיך מלמדך להועיל, מדריךך בדרך תלך' - בדרך אשר תבחר. **הכתובים** - 'אם ללצים' - אם ללצים באדם האדם להתחבר, 'הוא יליץ' אין מעכבים בידו.

רוצה שגלה לעיר מקלט ומצא גואל הדם הרג - י"א: שפטור, שנאמר 'ולו אין משפט מות' אמור רק בגואל הדם, ולא ברצח שכבר נאמר בו 'כי לא שונא הוא לו מתמול שלשום'. וי"א: שחיב, משום שיש ללמוד מהמשך הפסוק שנאמר 'והוא לא שונא לו מתמול שלשום' הנאמר ברצח.

שנינו במשנה שמוסרים לגולה שני תלמידי חכמים ללוותו בדרך להצילו מגואל הדם, לרב הונא: אין להוכיח מכאן שאם הרגו גואל הדם חייב, ותלמידי חכמים כדי שיתרו בו, אלא כמו 'וידברו אליו' - אומרים לו בדברים שראוי לו: אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידו. שלא יחשוב שמוזיד הוא - כרבי יוסי ב"ר יהודה שגם מדיד מקדים לעיר מקלט (ובית דין שולחים להביאו משם, ומי שנתחייב מיתה הרגו, ומי שלא נתחייב גלות מחזירים אותו למקומו). **לרבי** - מהדין אין המזידים גולים, רק הם מעצמם גולים כסבורים שגם את המזיד קולטות, ובא הכתוב ללמד שיוציאו אותו מעיר מקלט.

לרבי מאיר: הוא מדבר בעצמו, שנאמר 'זה דבר הרצח'. אמרו לו **חכמים** הרבה שלוחות עושה, ולכן יש ללוותו שני תלמידי חכמים שידיברו.

אמר רבי אלעזר: עיר שרובה רוצחים אינה קולטת - שנאמר 'דיבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו', ולא שהשוו דבריהם לדבריו.

ב. עיר שאין בה זקנים - אינה קולטת, שצריך 'זקני העיר'. וי"א: שקולטת שפירוש 'זקני' הוא רק למצוה בעלמא. וכן נחלקו אם נעשה בעיר כזה בן סורר ומורה, שגם שם נאמר 'זקני עירו'. וכן נחלקו אם מביאה עגלה ערופה, שגם שם נאמר 'זקני העיר ההיא'.

מכות דף י"א. יום שב"ק, יום טוב שביעי של פסח - כ"ב ניסן תשפ"ה

דמי יזכור מעביירים למרכז העולמי להפצת סיכומי דף היומי 'מחודדים'

דף י"א - ע"א

פרשת ערי מקלט נאמרה בספר יהושע בלשון עזה: 'וידבר ה' אל יהושע...'. ולשון 'דבר' הוא בלשון קשה כנאמר 'דיבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות' [אבל 'גדרבו' הוא בלשון נחת, כנאמר 'ידבר עמים תחתינו'], משום, א. מפני שהם של תורה. ב. מפני ששהה יהושע מלהפריש.

'**יכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלוהים**' - י"א: שהם שמונה פסוקים אחרונים בשנתורה הנאמר בהם מיתת משה, וי"א: שהם פרשת ערי מקלט, והכוונה היא 'יכתוב יהושע' - בספרו 'את הדברים האלה' הכתובים 'בספר תורת אלהים'.

ספר שתפרו בפשתן - י"א: שפטול, שנאמר בתפילין 'למען תהיה תורת ה' בפיך', והוקשה כל התורה כולה לתפילין שהם הלכה למשה מסיני לתפור בגידים. וי"א: שכשר, והוקש רק 'למותר בפיך' ולא להלכותיו. אמר רב: ראיתי לתפילין דבי חביבי (דודי רב חייא) שתפורים בפשתן, ואין הלכה כן.

משנה. מיתת הכהן גדול מחזיר את הרוצח מעיר מקלט - גם כהן משוח בשמן המשחה, וגם כהן מרובה בבגדים, וגם כהן שעבר ממשירותו - שנאמר שלשה פעמים 'הכהן הגדול'.

מיתת כהן משוח מלחמה - לרבי יהודה: גם מחזיר, שנאמר עוד 'לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן', **לחכמים:** כיון שלא נאמר בו 'הגדול' הכוונה לאחד משלשה ולא משוח מלחמה.

אימותיהם של כהנים היו מספקות לרוצחים בשוגג מחיה וכסות - כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו, שאין זו קללת חינם (שנאמר בה 'כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא') - משום שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא ביקשו. ויש אומרים שסיפקו להם כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו שאם לא יתפללו יענשו כנ"ל.

אריה אכל אדם במרחק שלשה פרסאות מרבי יהושע בן לוי - ולא דיבר עמו אליהו הנביא שלשה ימים, על שלא ביקש עליו רחמים.

קללת חכם באה גם בחינם - והוכחה מאחינופל, שבשעה שכרה דוד שיתין צף התהום וביקש לטווף העולם. שאל דוד: מהו לכתוב שם על חרס ולחוקו לתהום שיעמוד במקומו? וכל היודע דבר זה ואינו אומרו יחנק בגרינו. נשא אחינופל קל וחומר אם לעשות שלום בין איש לאשתו הותר למחות השם, כל שכן לכל העולם כולו, וכן עשה דוד על פיו. ובכל זאת נתקיימה בו הקללה כנאמר 'ואחינופל ראה...ויחנק'.

קללת חכם באה גם על תנאי - והוכחה מעלי הכהן שאמר לשמואל: 'כה יעשה לך... אם תתחד ממני דבר', ואף שאמר לו ולא כיחד בכל זאת 'ולא הלכו בניו בדרכיו'...

דף י"א - ע"ב

נידוי על תנאי צריך הפרה - והוכחה מיהודה, שאמר 'אם לא הביאותיו אליך...' ואף שהביאו נאמר 'יחי יראובן ואל ימות...' וזאת ליהודה' - כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מגולגלים בארון, עד שביקש משה רחמים: וירבבו של עולם, מי גרם לראובן שיודה - יהודה, 'וזאת ליהודה'? אמר 'שמע ה' קול יהודה' - נכנסו עצמותיו למקומם, אבל לא הכניסו לישיבה של מעלה - אמר 'ואל עמו תביאנו'. לא ידע לישא וליתן בתורה עם החכמים - אמר 'ידוי רב לו'. לא ידע לתרץ קושיות - אמר 'ועוד מצריו תהיה'.

איבעיא: אם חוזר מעיר מקלט במיתת כל הכהנים גדולים הנשנו במשנה, או במיתת אחד מהם, ואין לפשוט שדווקא במיתת כולם ממה ששינוי שאם נגמר דינו בלי כהן גדול אינו יוצא משם לעולם, שאפשר שמדובר שם שכל השלשה לא היו בשעת גמר דין.

משנה. נגמר דינו לגלות וקודם שגלה מת הכהן גדול - אינו גולה, שאין הגלות מכפרת רק מיתת הכהן גדול, ואם מי שכבר גלה יוצא מגלות במיתת הכהן, קל וחומר שמי שלא גלה אינו גולה.

מת כהן גדול קודם שנגמר דינו לגלות, ונתמנה כהן אחר, ונגמר דינו - חוזר במיתתו של שני, שנאמר 'וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש' - וכי הוא מושחו? אלא זה שנמשח בימיו, שהיה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש.

נגמר דינו בלי כהן גדול, וההורג כהן גדול, וכהן גדול שהרג - אינו יוצא משם לעולם.

הגולה אינו יוצא מעיר מקלט - לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות. וגם אם ישראל צריכים לו, וגם שר צבא ישראל כיואב בן צרויה, שנאמר 'אשר נס שמה' - שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו.

תחום עיר מקלט - קולטת כעיר מקלט עצמה.

רוצח בשוגג שיצא חוץ לתחום עיר מקלט - לרבי יוסי הגלילי: גואל הדם יש לו מצוה להורגו, ויש לכל אדם רשות להורגו. **לרבי עקיבא:** רק לגואל הדם יש רשות להורגו, ולכל אדם אסורים להורגו, ואם הרגו אותו חייבים.

מת הרוצח בשוגג אחרי גמר דין, קודם שגלה - מוליכים עצמותיו לעיר מקלט, שנאמר 'לשוב לשבת בארץ' - זו קבורה שהיא ישיבה בארץ.

מת בעיר מקלט ונקבר שם ומת הכהן גדול - מוליכים עצמותיו לקברי אבותיו, שנאמר 'ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו' - זו קבורה שהיא ישיבה בארץ אחוזתו.

נגמר דינו לגלות והתברר שהכהן גדול בן גרושה או חלוצה י"א: שמתה כהונה ויוצא, וי"א: שבטילה כהונה ואינו יוצא משם לעולם.

כהן שהקריב קרבנות וגודע שהוא בן גרושה או חלוצה - לרבי אליעזר: כל הקרבנות פסולים, לרבי יהושע: כשרים. ולרבי אליעזר בוראי בטילה כהונה גם לענין חזרת רוצח, ומחלוקת הקודמת היא בדעת רבי יהושע - אם 'מתה' כמו הקרבנות שהם כשרים, או רק קרבנותיו כשרים משום 'ברך ה' חילו ופועל ידי תרצה' - גם חללים שבו, אבל לענין חזרת רוצח בטילה כהונה ואינו חוזר.

מכות דף י"ב. יום א' פרשת שמיני - כ"ב ניסן תשפ"ה

דף י"ב - ע"א

טעה יואב בשעה שרק שלמה להורג - לרב יהודה אמר רב: א. טעה שתפס בקרבנות המזבח ורק גג המזבח בקשה. ב. רחל מזבח בית עזריאלים קולט, והוא תפס מזבח של שילה. **לאביי:** טעה גם: מזבח קולט רק כהן ובעבודה בידו, והוא זר.

שלש טעויות עתיד שר רומי טעויות לעתיד לבוא: א. רק 'בצר' קולטת - והוא גולה לעיר 'בצרה'. ב. קולט רק בשוגג - והוא מזיד. ג. קולטת רק אדם - והוא מלאך.

ערי מקלט לא נתנו ללוויים לקבורה, שנאמר 'ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיותם' - לחים ניתנו ולא לקבורה. אמנם רוצח בשוגג נקבר שם, שמפורש בפסוק 'שמה' - שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו.

תחום עיר מקלט - קולט, אבל אין הרוצח רשאי לגור שם, וגם במחילות. ועל הקרקע שסביבות העיר אסור לכל אדם לדור - שאין עושים שדה מגרש, ולא מגרש שדה, ולא מגרש עיר, ולא עיר מגרש.

רוצח בשוגג שיצא חוץ לתחום עיר מקלט

א. לרבי יוסי הגלילי: יש לגואל הדם מצוה להורגו [ולכל אדם רשות להרגו] - שנאמר בגואל הדם 'ורצח', ולא 'אם רצח'. **ב.** לרבי עקיבא: רק לגואל הדם יש רשות להרוג [וכל אדם אם הרגו חייבים] - שהרי לא נאמר 'ורצח'. **ג.** לרבי אליעזר: גואל הדם שהרגו מיד שיצא חייב, שנאמר 'עד עמדו לפני העדה למשפט'. והם דרשו פסוק זה לענין סנהדרין שראו אחד שהרג נפש, שאין ממיטים אותו עד שיעמוד בבית דין אחר.

יצא הרוצח בשוגג מעיר מקלטו - לסובר שאין אומרים דיברה תורה כלשון בני אדם: נהרג, שנתרבה מפסוק 'ואם יצא יצא'. ולסובר שאומרים דיברה תורה כלשון בני אדם: גולה, שאין לדרוש הכפילות, ואמר אביי שכן מסתבר, שלא יהא סופו חמור מתחילתו, מה תחילתו במזיד נהרג בשוגג גולה, גם סופו כן.

אב שהרג בנו - גם לרבי יוסי הגלילי שמצוה על גואל הדם להרוג הרוצח אין אחי הרוצח נעשה גואל הדם להרוג אביו, שאין הבן נעשה שליח לאביו להכותו מלקות שחייבו בית דין ולגדות על פי בית דין (חוץ מפסות). ומה ששינוי שנעשה הבן גואל הדם - הוא בנו של הנרצח, שהוא בן בנו של הרוצח.

דף י"ב - ע"ב

משנה. אילן שעומד בתוך תחום עיר מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום, או להיפך - הכל הולך אחר הנוף. **משנה במעשר שני:** אילן העומד לפניו חומת ירושלים ונופו נוטה לחוץ או להיפך - מכנגד החומה ולפנים - כמו לפנים ומותר לאכול שם מעשר שני, מכנגד החומה ולחוץ - כלחוץ. ובתחילה חילקה הזמנא שלענין מעשר - תלוי בחומה, אבל לענין עיר מקלט תלוי בדירה, ורק בנוף אפשר לדור. והקשו סתירה גם לענין מעשרות - **משנה במעשרות:** בירושלים ובערי מקלט - הלך אחר הנוף. **מותר רב כהנא:** המושנה כאן ובמעשרות כשית רבי יהודה שאמר: במערה הלך אחר פתחה, ובאילן אחר נופו. והמשנה במעשר שני כחכמים שהולכים כל חלק אחר מקומו. **הקשו על רב כהנא:** רבי יהודה לא אמר רק לחומרא, שאם עיקרו בחוץ ונופו בפנים - גם בנופו אינו יכול לפדות, אבל אינו יכול לאכול שם, ואם עיקרו מבפנים ונופו מבחוץ - גם בעיקרו אסור לאכול בלי פדיון, וממילא כן גם בעיר מקלט אם עיקרו בחוץ ונופו בפנים - גם בעיקרו אין הגואל אדם יכול להרוג, אך אם עיקרו בפנים ונופו בחוץ אין לומר לקולא שיוכל להרגו בעיקרו כמו בנופו, שהרי עומד בתוך העיר. **לרבא:** כך מיושב תירוצו של רב כהנא: עומד בעיקרו שבפנים - לכו"ע אסור לגואל הדם להורגו, עומד בנופו ויכול להורגו בחיצים ובצורות - לכו"ע יכול להורגו. ונחלקו אם מותר לעלות על עיקרו שבפנים כדי להגיע לנופו להורגו - לרבי יהודה מותר וזה משנתנו כאן ובמעשרות - שהלך אחרי הנוף. ולחכמים אסור כמשנה במעשר שני - שכל חלק נידון כמקומו. **לרב אשי:** כך מיושב תירוצו רב כהנא - משנתנו והמשנה במעשר שני כרבי יהודה, ו'אחר הנוף' היינו 'אף אחר הנוף', ולעולם לחומרא, במעשר שני - כנ"ל, שאם עיקרו בחוץ ונופו בפנים - גם בנופו אינו יכול לפדות, ואם עיקרו מבפנים ונופו מבחוץ - גם בעיקרו אסור לאכול בלי פדיון. ובעיר מקלט אם נופו בפנים - גם בעיקרו שבחוץ אין גואל אדם יכול להורגו, אך אם עיקרו בפנים אין יכול להורגו בעיקרו גם כשנופו בחוץ.

משנה. רוצח בשוגג שגלה לעיר מקלט והרג בשוגג בתוך העיר - גולה לשכונה אחרת.

בן לוי שדר בעיר מקלט ורצח בשוגג - למשנה: גולה לעיר מקלט אחרת. **לברייתא דלהלן:** גולה לשכונה אחרת.

'ושמתי לך' - בחיי משה. 'מקום' - ממקום, מחנה לויה. '**אשר ינוס שמה'** - שהיו ישראל מגלים הרוצחים בשוגג במדבר למחנה לויה, ובן לוי שהרג גולה מפלך לפלך. '**המקור**' לשני הדינים רוצח - לכו"ע, בן לוי - רק לברייתא, שנאמר 'כי בעיר מקלטו ישב' - והוא מיותר אלא ללמד עיר שקלטתו כבר.

קל וחומר, מה מחלל עצמו (שנשא גרושה) אינו מתחלל, כל שכן זה שרק בא לחלל ולא חילל - ופרכוהו שהרי קל וחומר זה שייך בכל הזוממים.